

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

POSLIJE DAYTONA

Miroslav Živanović

Da li slaviti ili tek obilježavati dvadesetogodišnjicu Daytonskog mirovnog sporazuma? Ovo je bila moja prva misao nakon poziva da dođem u Dayton i govorim o postdejtonskoj Bosni i Hercegovini. Iskreno, nije mi do slavlja, iako zaustavljanje rata jeste izuzetno ljudsko i humanitarno ostvarenje i pozitivno naslijeđe Daytona. Dvadeset godina kasnije, pitanje je kako prevazići Dayton, imajući u vidu prijeku potrebu da se zadovolje interesi i očekivanja građana i građanki Bosne i Hercegovine. U rijetkim prilikama kada ih pitamo za njihovo mišljenje, građani i građanke ističu nezaposlenost, siromaštvo, korupciju, organizirani kriminal, nacionalizam, pa čak i politiku, kao štetne faktore koji utiču na kvalitet njihovog života u Bosni i Hercegovini. Postojeća politička i administrativna organizacija države, utemeljena u Daytonskom mirovnom sporazumu, nije uspješna u razvijanju efikasnih i efektne politika za rješavanje navedenih pitanja koja građani doživljavaju kao ključne probleme. Zašto? Dio odgovora leži u naslijeđu Daytonskog mirovnog sporazuma i Ustavu Bosne i Hercegovine. Zapravo, problem je u očiglednoj neravnoteži između dva ustavna principa utvrđena Ustavom Bosne i Hercegovine: a) ustavni princip konstitutivnih naroda i b) ustavni princip ljudskih prava. Postdejtonske etno-nacionalne političke elite i mreža različitih interesnih grupa koje im omogućavaju takvu političku moć i utjecaj, štite prvi ustavni princip konstitutivnih naroda na štetu efikasne i efektne zaštite ljudskih prava svih građana i građanki Bosne i Hercegovine. Ovaj nedostatak balansa između pomenutih ustavnih principa stvara određene institucionalne poticaje koji ohrabruju političko ponašanje zainteresovano za stalno stvaranje irelevantne etno-nacionalne tenzije praćene sa odgovarajućom političkom mobilizacijom, nauštrb stvaranja uslova za političku podršku politikama koje se bave realnim rješenjima za stvarne probleme građana i građanki BiH.

Može se reći da od prvih demokratskih izbora početkom 90-ih, Bosna i Hercegovina ima dvije paralelne društvene agende. Prvu, koja ima izuzetnu vidljivost, kao i javnu i političku pažnju, ali se može smatrati lažnom, utvrđuju političke elite koje dobijaju političku podršku samo u svrhu zaštite tzv. "vitalnih nacionalnih interesa". Naravno, niko se nije potrudio da ponudi definiciju (etno) nacionalnih vitalnih interesea. Druga agenda je relevantna, to je agenda tranzicije, privatizacije, nezaposlenosti, siromaštva, socijalne isključenosti, korupcije, neefikasne državne uprave, nedostataka konkurentnosti, itd. Pravi problemi, iako vrlo prisutni u društvu, efikasno su marginalizirani u javnom diskursu i trenutno nemaju ozbiljan potencijal za mobilizaciju značajne političke podrške.

Kao rezultat toga, Bosna i Hercegovina se nalazi u svojevrsnom začaranom krugu problema. Daytonski mirovni sporazum je uspostavio ustavni okvir u kojem kolektivna prava – kako ih tumače etno-nacionalne političke elite, koje donose konačnu odluku o tome šta je od vitalnog nacionalnog interesa, od veličine slova na prednjoj stranici pasoša do javnog emitiranja na određenim jezicima – dominiraju nad individualnim pravima. Ustavno zaštićena “etnokratija” iz te tačke začaranog kruga koja je ukrašena široko rasprostranjenim političkim klijentelizmom, pokriva i javni i, u određenoj mjeri, privatni sektor, te ima katastrofalne posljedice na ekonomski razvoj i međunarodnu konkurentnost zemlje, i direktno doprinosi siromaštvu i socijalnoj isključenosti većine građana i građanki. U takvom društvenom kontekstu, nacionalistička retorika i sukobi oko tzv. “vitalnih nacionalnih interesa”, lažnih po svojoj prirodi, pokazala se kao više nego korisna metoda političkog opstanka etno-nacionalista, posvećenih odbrani svakog pedlja Daytonске ustavne teritorije.

Postojeći politički začarani krug štiti društveni status quo te potiče ujednačenu javnu percepciju bitnih društveno – političkih pitanja i izazova, koja je takvog sadržaja da predstavlja snažnu prepreku bilo kakvoj strateški osmišljenoj društvenoj promjeni. Iz svega navedenog proizilazi veliki broj pitanja. Kako razbiti ovaj začarani krug? Gdje? Ko? Iako postoje pokušaji da se razumije i riješi zagonetka Bosne i Hercegovine, većina ih je i dalje van domašaja i razumijevanja ključnih, domaćih i međunarodnih, donosioca odluka u Bosni i Hercegovini.

Razmatrajući moguće polazne tačke za razbijanje dominantne paradigme bosanskohercegovačkog društva, u obzir uzimam i jugoslovensko naslijeđe, zbog toga što je očigledno da značajan dio etnički mješovitog stanovništva Bosne i Hercegovine ima pozitivan stav o tome kako je režim bivše Jugoslavije tretirao različite aspekte života. Drugim riječima, buduća rješenja za naše sadašnje probleme trebaju biti otvorena i za pozitivna iskustva iz naše jugoslovenske prošlosti.

Konvencionalna je mudrost da država Bosna i Hercegovina jeste poprilično nepravedan etno-politički sistem osmišljen za zaštitu kolektivnih prava konstitutivnih naroda na račun nezaštićenih individualnih prava. Asim Mujkić, jedan od najistaknutijih političkih filozofa u zemlji, govori o dva suprotstavljena politička aranžmana u Bosni i Hercegovini: jedan, naravno, etno-politički, zasnovan na institucionalizaciji etničkih razlika, i drugi, liberalno-demokratski, utemeljen na osnovu apstraktne jednakosti građana koji žive u dijelu Bosne i Hercegovine pod nazivom Brčko Distrikt i koji funkcioniše kao autonomna jedinica lokalne samouprave. Mujkić diskutuje u prilog uspjeha Brčko Distrikta u prevazilaženju etničkih razlika, bez potrebe da ih se negira.

Presedan Brčko Distrikta se ogleda u reafirmaciji principa jednakosti i liberalno-demokratskih zakonskih principa, koji se manifestira kroz izbjegavanje direktnog spominjanja etničkih grupa u ključnim dokumentima, te minimalne mehanizme proporcionalne zastupljenosti i definiciji interesa konstitutivnih naroda koji su ograničeni na pitanja kao što su religija, kultura, obrazovanje, jezik, budžet, nacionalni praznici i spomenici. Ne ulazeći u daljnje detalje, slučaj Brčko Distrikta jasno pokazuje da je veliki broj mogućih rješenja za Bosnu i Hercegovinu u Bosni i Hercegovini. Ono što nedostaje je jasan stav međunarodne zajednice, sličan onome koji je bio prisutan u Brčko Distriktu.

Još jedno važno pitanje je odnos Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja, posebno potpisnica Dejtonskog mirovnog sporazuma, Hrvatske i Srbije. Koji su mogući koraci u tom pogledu?

- Institucionalizovan dijalog o otvorenim pitanjima između država je opcija. Mogući koraci idu u pravcu postepene nadogradnje Vijeća za regionalnu saradnju ili sličnih inicijativa i njihovo pozicioniranje kao zvanične platforme za raspravu o regionalnoj agendi;

- Stvaranje više institucionaliziranih mogućnosti za mlađe generacije u regiji da se sastanu i sarađuju, posebno u oblasti visokog obrazovanja i neformalnog obrazovanja (u ovo čak uključujem i zajedničku nogometnu ligu - fudbalski navijači koji su poslali jasan signal raspada Jugoslavije i danas mogu poslati neke pozitivne signale za saradnju). Također, mlađe generacije su pozitivnije o BiH članstvu u EU, te u tome vide opću dobrobit zemlje kao i individualnu korist. Ovo je još jedna tema kojom se treba ozbiljno pozabaviti i koristiti je i to kroz uvođenje institucionalnih i uređenih procesa mobilnosti mladih generacija između EU i Bosne i Hercegovine.

Naša budućnost u Evropskoj uniji biti će predmet brojnih institucionalnih EU procedura i regulacija, te nema razloga vjerovati da više institucionalizacije u odnosima među zemljama u regiji, što je pomoglo zapadnoj Evropi da prevaziđe svoje probleme na duži vremenski period, ne može donijeti bolju kvalitetu njihove saradnje i pojedinačni napredak. Ulazak u EU sa velikim brojem neriješenih otvorenih pitanja može biti jednako štetan i za naše zemlje kao i za EU.

Postoji potreba da se utiče na nivo povjerenja među ljudima u regiji, kao i između ove regije i EU. Značaj je još veći ako se u vidu ima široko rasprostranjeno mišljenje da je rat u regiji odgovornost međunarodne zajednice. Postoje istraživanja koja navode kako značajan procenat generacije rođenih 1991-e godine nema nikakvo mišljenje o mogućoj odgovornosti za rat 90-tih godina. Ovo treba smatrati važnim alarmom koji upozorava da je ovakva percepcija potencijalno plodno tlo za političke manipulacije. U cilju rješavanja ove neposredne opasnosti, dodatni napor u procesu pomirenja i dokazivanja istine moraju biti ohrabreni, zajedno sa stalnim pritiskom i podrškom sudnjima za ratne zločine.

Drugi mogući put za prevazilaženje Dejtonskog sporazuma je decentralizacija. Iako je identifikacija sa državom još uvijek otvoreno pitanje za mnoge građane Bosne i Hercegovine, njihova očigledna i neupitna identifikacija sa lokalnom zajednicom je potencijalna referentna tačka za razbijanje ukupnog društvenog zastoja u zemlji. Ojačane lokalne zajednice širom Bosne i Hercegovine, imajući u vidu da su najosjetljivije i najotvorenije za pitanja kao što su povratak i saradnja, imaju potencijal da postanu agenti snažnih promjena. U tom smislu, neophodno je da se budući međunarodni napor usmjere ka promjenama koje za cilj imaju više odgovornosti i autonomije za jedinice lokalne samouprave.

Aktivizam je upadljivo odsutan u cijeloj regiji, a u Bosni i Hercegovini je najniži, među ionako niskim brojkama, u regiji. Potpisivanje peticija i učešće na javnim skupovima su najčešće akcije, kojima se pribjegava i koje se trebaju dodatno istražiti. Što se tiče Bosne i Hercegovine, postoji zanimljiva tendencija da se ulične demonstracije vide kao najefikasniji način izražavanja političkih uvjerenja, ostavivši iza sebe čak i glasanje na

izborima. Ovaj stav vjerojatno govori nešto o građanima koji gube vjeru u izborni sistem u zemlji. Očigledno je da široko poznavanje, prihvatanje i korištenje mehanizama direktne demokratije može povećati značaj peticija, koje koristimo kao najčešći oblik političke participacije. Veliki je broj inicijativa civilnog društva, neuspješno, pokušao postaviti direktnu demokratiju na društveno-političku agendu.

Reforma javne uprave treba da ima veliki potencijal za pružanje pozitivnih društveno-političkih ishoda. Rasprostranjeno mišljenje da su državne institucije i državne firme najpoželjniji poslodavci, te da su potrebne porodične/ prijateljske veze, ili članstvo u političkoj stranci da bi se obezbjedile pozicije u javnom sektoru, pričinjava ozbiljnu štetu društvenom sistemu vrijednosti. Ono također uništava poduzetnički duh. Reforma javne uprave je prilično spor i stalan proces u zemlji. Postoje brojni dokazi o tome da postoji snažna politička volja za blokiranje značajnih reformi u tom pogledu.

U zaključku možemo reći da Bosna i Hercegovina treba odmah povratak prave društvene agende, koja se sastoji od relevantnih pitanja kao što su nezaposlenost, ekonomski razvoj, socijalno uključivanje, borba protiv siromaštva, korupcije, reforma javne uprave, usklađivanje regionalnih odnosa, itd. Drugim riječima, potrebno je da prevaziđemo Dayton, što je proces koji, bez ikakve sumnje, predstavlja veliki napor kojem su potrebni jaki agenti promjene. U cilju zaštite najvećeg dostignuća Daytonskog sporazuma, okončanja rata, i dalje se očekuje od međunarodna zajednica da riješi navedene izazove i to u strateškom savezu sa svim progresivnim snagama, aktivnim u Bosni i Hercegovini.

Miroslav Živanović, Bosnia-Herzegovina

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.